

5 De geleefde ervaring van de Zwarte

‘Vieze neger!’ Of gewoon: ‘Hé, een neger!’

Toen ik op de wereld kwam, wilde ik graag aan de dingen een betekenis ontfutselen, was mijn ziel vervuld van het verlangen om aan de basis van de wereld te staan, maar in plaats daarvan werd ik mezelf gewaar als object te midden van andere objecten.

Opgesloten in dat verpletterende object-zijn wendde ik me tot de anderen om hulp. Hun bevrijdende blikken gleden over mijn lichaam dat ineens geen oneffenheden meer had, gaven me de lichtheid terug die ik meende te hebben verloren, gaven me terug aan de wereld door me uit de wereld te halen. Maar net aangekomen aan de andere kant van de helling struikelde ik, en de ander fixeerde me met gebaren, houdingen, blikken, fixeerde me zoals je een preparaat fixeert met een kleurstof. Ik werd boos, eiste een verklaring... Het haalde niets uit. Ik ontplofte. Hier volgen de brokstukken, door een ander ik bijeengebracht.

Zolang de Zwarte in zijn eigen omgeving is, hoeft hij zijn *être pour autrui* – om een sartrianse uitdrukking te gebruiken – niet te ervaren, of hoogstens wanneer zich kleine interne conflicten voordoen. Er is het moment van het ‘zijn voor de ander’ waarover Hegel spreekt, maar in een gekoloniseerde en geciviliseerde samenleving kan geen enkele ontologie worden verwezenlijkt. Zij die over de kwestie hebben geschreven, lijken hier onvoldoende aandacht aan te hebben besteed. In de *Weltanschauung* van een gekoloniseerd volk schuilt een onzuiverheid, zit een tekort dat alle ontologische uitleg blokkeert. Wellicht zal men hiertegen aanvoeren dat dit geldt voor ieder individu, maar dan wil men een fundamenteel probleem niet onder ogen zien. Wie eens en voor al ervan uitgaat dat de ontologie het bestaan terzijde laat, die maakt het onmogelijk om het zijn van de Zwarte te begrijpen. Want de Zwarte mag niet meer alleen zwart zijn, hij moet het zijn in relatie tot de Blanke. Sommigen zullen komen met het argument dat deze situatie in twee richtingen gaat. Mijn

antwoord is dan dat dit niet klopt. In de ogen van de Blanke heeft de Zwarte geen ontologische resistentie. Van de ene op de andere dag kregen de negers te maken met twee referentiesystemen ten opzichte waarvan ze zich dienden te positioneren. Er werd korte metten gemaakt met hun metafysica of – minder pretentius gezegd – met hun gewoonten en de ermee samenhangende instanties, omdat ze in tegenspraak bleken met een beschaving die ze niet kenden en die haar eigen verworvenheden aan hen oplegde.

De Zwarte in zijn eigen omgeving, in de twintigste eeuw, weet niet op welk moment zijn minderwaardigheid via de ander gaat... Uiteraard is het wel gebeurd dat we over de zwarte kwestie hebben gediscussieerd met vrienden of – veel minder vaak – met Amerikaanse Zwarten. We lieten gezamenlijke protesten horen en poneerden de gelijkheid van de mens tegenover de wereld. Op de Antillen waren er ook de minikloven tussen het volk van de *békès*, het mulatten- en het negervolk, maar om deze divergenties intellectueel te begrijpen lieten we het slechts bij pogingen. Zo dramatisch was het allemaal niet. Maar toen...

Maar toen kreeg ik te maken met de blanke blik. Een ongevoelzaam zwaar gewicht daalde op me neer. Mijn aandeel in de echte wereld werd me betwist. Een gekleurde persoon stuit in de witte wereld op problemen bij het uitwerken van zijn lichaamschema. Kennis verwerven over je lichaam is een puur negatieve activiteit. Het is kennis in de derde persoon. Rondom het hele lichaam hangt een sfeer van zekere onzekerheid. Als ik wil roken, dan weet ik dat ik mijn rechterarm moet uitstrekken naar het pakje sigaretten aan het andere eind van de tafel. De lucifers liggen in de linkerla, ik moet daarvoor licht achteroverleunen. En al die bewegingen maak ik niet uit gewoonte, maar vanuit impliciete kennis. Langzaam construeer ik mijn ik als lichaam binnen een ruimtelijke en temporele wereld, zo schijnt het schema te zijn. Het lichaam dringt zich niet aan me op, veeleer is er sprake van een definitieve structurering van het ik en van de wereld – definitief omdat zich tussen mijn lichaam en de wereld een positieve dialectiek ontwikkelt.

Al een aantal jaren wordt er in laboratoria gewerkt aan een serum voor ‘ontzwinging’; in volle ernst hebben die laboratoria hun reageerbuisjes gespoeld en hun weegschalen fijngesteld om te starten met onderzoek dat de ongelukkige negers de mogelijkheid moet geven wit te worden en zich aldus te ontdoen van de last van de vloek die rust op hun lichaam. Onder het lichaams-schema had ik een historisch-raciaal schema gecreëerd. De door mij gebruikte elementen waren me niet aangeleverd door ‘overblijfselen van gewaarwordingen en waarnemingen die vooral liggen op het vlak van tastzin, gehoor, motoriek en zicht’.¹ Ze waren aangeleverd door de ander, de Blanke, die een weefsel van talloze details, anekdoten en verhalen voor me had gemaakt. Ik zag het als mijn taak een lichamelijk ik te construeren, de ruimte in evenwicht te brengen en gewaarwordingen te lokaliseren, terwijl me nu een aanvullende eis werd gesteld.

‘Hé, een neger!’ Dat was een externe prikkel die me in het voorbijgaan opporde. Ik produceerde een vage glimlach.

‘Hé, een neger!’ Dat klopte. Ik begon het grappig te vinden.

‘Hé, een neger!’ Geleidelijk sloot zich de cirkel. Ik vond het een grote grap.

‘Mama, kijk toch, die neger, ik ben bang!’ Bang! Bang! Nu werden ze ook nog bang voor me. Ik wilde plezier hebben tot ik erbij neerviel, maar dat was nu onmogelijk geworden.

Ik kon niet meer, want ik wist al dat er legenden en verhalen bestonden, dat de geschiedenis bestond en vooral de *historiteit*, waarin ik was onderricht door Jaspers. Op verscheidene punten bestookt, stortte het lichaamsschema in elkaar om plaats te maken voor een epidermisch-raciaal schema. In de trein ging het niet meer om kennis van mijn lichaam in de derde persoon maar als drievoudige persoon, want in de trein lieten ze in plaats van één wel twee of drie plaatsjes voor me open. Mijn plezier was voorbij. Ik ontdekte geen koortsige coördinaten van de wereld. Ik bestond in drievoud: ik nam plaats in. Ik ging op de ander toe...

1 Jean Lhermitte, *L'image de notre corps*. Parijs: Éditions de la Nouvelle Revue critique, 1939, p. 17.

en de ander trok zich terug, vervagend, vijandig maar niet grijpbaar, transparant, afwezig. De walging...

Ik was verantwoordelijk voor mijn lichaam en ook voor mijn ras, voor mijn voorouders. Ik bekeek mezelf met een objectieve blik, ontdekte mijn zwartheid, mijn etnische kenmerken – en mijn oren begonnen te tuiten: kannibalisme, geestelijke achterstand, fetisjisme, raciale gebreken, slavenschepen en vooral, vooral: de goedmoedige grijns van *Ya bon banania*.

Die dag, gedesoriënteerd als ik was, niet in staat om buiten te zijn met de ander, met de Blanke die me onbarmhartig opsloot, verwijderde ik me ver, heel ver weg van mijn *Dasein*, mijn *er-zijn*, en maakte ik mezelf tot object. Het was alsof ik me lostrok, me losscheurde, het was als een bloeding die zich in geronnen zwarte klonters verspreidde over mijn lichaam. Toch had ik geen behoefte aan zo'n herbeschouwing, zo'n thematisering. Ik wilde simpelweg een mens tussen andere mensen zijn. Ik had gaaf en jong willen arriveren in een wereld die de onze was, om gezamenlijk iets op te bouwen.

Elke affectieve verkramping wees ik af. Ik wilde een mens zijn, enkel en alleen een mens. Er waren er die me koppelden aan mijn voorouders, tot slaaf gemaakt, gelyncht: ik besloot dit verleden op me te nemen. Ik begreep deze interne verwantschap vanaf het universele niveau van het intellect – ik was een kleinzoon van slaven zoals president Lebrun de kleinzoon was van boeren die waren afgeperst en uitgebuit. In feite was het alarm weer tamelijk snel voorbij.

In Amerika worden negers apart gezet. In Zuid-Amerika worden stakende negers met een zweep door de straten gejaagd en met een mitrailleur beschoten. In West-Afrika is de neger een beest. En hier, dicht in mijn buurt, vlak naast me, zegt de uit Algerije afkomstige universiteitscollega tegen me: 'Zolang ze de Arabier maken tot een mens als wij, komt er geen levensvatbare oplossing.'

'Je moet weten, beste man, rassenvooroordelen ken ik niet.' – 'Natuurlijk, kom toch binnen meneer, bij ons bestaan geen vooroordelen over huidskleur.' – 'Jazeker, de neger is net als wij een mens.' – 'Dat hij zwart is wil nog niet zeggen dat hij minder

intelligent is.’ – ‘Ik had een Senegalees in mijn regiment, een bijzonder slimme vent.’

Waar mezelf positioneren? Of zo u wilt: waar mezelf verstoppen?

‘Martinikaan, afkomstig uit “onze” voormalige koloniën.’

Waar me verbergen?

‘Kijk die neger!... Mama, een neger!’

‘Sst!... Straks wordt hij boos... Let er maar niet op, meneer, hij weet niet dat u net zo beschaafd bent als wij...’

Tentoongesteld, uit elkaar gehaald, toegetakeld en in diepe rouw keerde mijn lichaam op die witte winterdag bij me terug. De neger is een beest, de neger is slecht, de neger is boosaardig, de neger is lelijk; hé een neger, het is koud, de neger beeft, de neger beeft omdat hij het koud heeft, de kleine jongen beeft omdat hij bang is voor de neger, de neger beeft van de kou, een kou waar je botten zich van krommen, het mooie jochie beeft omdat het denkt dat de neger beeft van woede, het blanke jochie stort zich in de armen van zijn moeder: mama, straks eet die neger me op.

Om me heen de Blanken, boven me stort de hemel zich leeg, de grond knarst onder mijn voeten en wit, wit klinkt een lied. Het vele wit dat me verkoolt...

Ik ga zitten bij het vuur en ontwaar mijn livrei. Ik had het nog niet gezien. Lelijk, inderdaad. Ik ga niet verder, want wie zal me zeggen wat schoonheid is?

Waar moest ik me van nu af aan verbergen? Uit de talloze brokstukken van mijn zijn voelde ik een stuwning opstijgen die ik gemakkelijk herkende. Er dreigde een aanval van woede. Het vuur was al een hele tijd gedoofd en opnieuw beefde de neger.

‘Kijk wat een mooie neger...’

‘Die mooie neger heeft schijt aan u, mevrouw!’

Schaamte tooide haar gezicht. Eindelijk was ik bevrijd van mijn getob. In één klap bereikte ik twee dingen tegelijk: ik identificeerde mijn vijanden en ik schopte een schandaal. Tot volmaakte tevredenheid. Nu kon het toch weer grappig worden.

Het strijdperk was afgebakend en ik trad in het krijt.